

Inleiding en overdenking bij Rechters 9: 7-15 en Johannes 1: 19-28

Ds. Monique Maan

We vervolgen vandaag met de lezingen uit het boek Rechters.

Het is het bijbelboek dat met ons mee zal gaan in deze weken van Advent, op weg naar Kerst.

Rechters is het boek dat ons vertelt over de periode nadat Israel het beloofde land is binnengegaan.

De tocht door de woestijn is ten einde gekomen, maar dat binnengaan in het nieuwe land betekent niet dat alles ook in één keer goed gaat.

Integendeel, het is een moeizame onderneming om van die twaalf van Israel één volk te maken.

En er wonen natuurlijk ook al volkeren in dat land en dat zorgt voor de nodige strijd.

Kortom: de weg naar een goede samenleving is een lange.

Maar gelukkig staan er steeds opnieuw mensen op, die het volk weer terughalen bij hoe het bedoeld is, door God.

Steeds opnieuw zijn er religieuze en politieke leiders, rechters worden ze genoemd, die het volk bij Gods les houden.

In deze weken van advent leren we een aantal van hen kennen en met hen leren we ook facetten kennen van goed leiderschap: hoe ziet de koning naar Gods hart eruit?

Vorige week hoorden we over Debora – van haar leerden we moed om op te staan, zeggen wat gezegd moet worden, doen wat gedaan moet worden.

Deze week wordt ons een fabel verteld, door Jotam.

Het is een verhaal over de bomen die een koning willen, er zijn natuurlijk allerlei verschillende bomen – en welke boom zou nou de beste koning zijn?

Jotam vertelt de fabel niet zomaar.

Hij vertelt het verhaal op het moment dat Gideon veertig jaar rechter is geweest, en het zijn veertig jaren van rust geweest.

En het volk vraagt of Gideon geen koning zou willen worden, maar Gideon wijst het van de hand, want er maar één koning en dat is God.

Gideon heeft 70 zonen, maar hij wil ook niet dat één van hen koning over Israel wordt.

Alleen, er is er één - Abimelech – die het toch wel wil en hij dringt zich naar voren om leider van het volk te worden.

En hij doet dat met veel geweld – hij laat zijn broers ombrengen, want je weet maar nooit of ze toch niet je concurrent zouden kunnen worden.

Eén van hen, de jongste, weet te ontkomen.

En die jongste, dat is Jotam.

Als Jotam hoort dat het volk zijn wrede broer Abimelech tot koning kroont, klimt hij op de berg Gerizim en vertelt aan de mensen dit verhaal:

We horen uit Rechters 9.

Gemeente van Jezus Christus,

Het lijkt een onschuldig, bijna grappig verhaaltje – die fabel over de bomen die een koning willen.

En ze trekken erop uit om de beste te gaan zoeken.

Maar eigenlijk moet de eerste zin ons al de oren doen spitsen – als er gezegd wordt dat de bomen in beweging komen.

Ze trekken erop uit om een koning te zoeken - en dan weet je al dat het fout gaat.

Want bomen horen geworteld te zijn, geworteld in de grond die hen voedt en die ervoor zorgt dat ze vruchten kunnen voortbrengen.

Bomen horen vast te staan en niet te gaan zweven en zwalken.

Want dan raken ze vervreemd van hun basis.

Maar goed, als je een koning wilt, dan doe je wat!

Ze trekken erop uit en ze beginnen bij de boom die ieders respect en ontzag geniet: de olijf.

In het oosten kom je de olijf overal tegen.

Hij is het symbool van een gezegend en vruchtbaar leven.

Geen maaltijd wordt bereid zonder zijn olie.

Geen wond wordt zonder zijn olie genezen.

Geen koning wordt zonder zijn olie gekroond.

Dus om hem kunnen ze niet heen – wilt u koning over ons worden?

Maar de olijf zegt: geen denken aan – want stel je eens voor dat ik zou moeten ophouden om mijn olie te produceren – alles zou tot stilstand komen!

Nee, de olijf laat zich niet meeslepen door bestuurlijke avontuurtjes – hij houdt zich aan de verplichtingen die hij heeft, aan de taak die hem gesteld is.

Maar de bomen geven niet op.

Ze gaan vol goede moed op pad en besluiten de vijgenboom te vragen.

Tweede keus, dat wel, maar op zich is het verschil tussen de olijfboom en de vijgenboom te verwaarlozen.

En er moet toch een koning komen, er moet er toch één komen die in de verdeeldheid van het grote-bomen-bos rust en orde brengt!

Aan hoge bomen geen gebrek, maar er is niemand die zorgt voor samenhang.

Maar ook de vijgenboom gaat niet op hun aanbod in.

Zou hij zijn zoete leven opgeven voor de beslommeringen van het landsbestuur?

Nee, ook hij hoeft niet zo nodig een nieuwe carrière.

En de bomen trekken verder en ze komen bij de wijnstok terecht.

De wijnstok – waarom ook niet – breed vertakt in het hele land, hij valt zeker in de smaak bij het volk.

Hij is degelijk, en met zorg gekweekt – geen eendagsvlieg, maar iemand die met veel zorg en inspanning, en met veel geduld geworden is wie hij is, en nu kan hij goede wijn voortbrengen waar iedereen van geniet.

Hij zal zeker een goede koning zijn.

Maar ook de wijnstok voelt niets voor het grote avontuur van het koningschap.

Het is ook zijn natuur niet om zomaar iets in de schoot geworpen te krijgen.

Alles wat hij is, is met arbeid en vlijt bereikt – en dan zou hij nu zomaar iets krijgen – iets wat eigenlijk ook zomaar geschonken aan wie het hebben wil...

Alle bomen die gevraagd worden, houden zich dus liever bij dat waar ze goed in zijn, ze houden het liever bij hun eigen kracht, dan dat ze zwichten voor de verleiding van de macht en iets gaan doen wat ze misschien wel helemaal niet kunnen.

En de bomen trekken maar weer verder.

Ze lopen ook maar te leuren met dat koningschap, een koningschap waar ze zelf, als ze eerlijk zijn, misschien ook wel geen verantwoordelijkheid voor willen dragen.

Voordat het echt onaangenaam wordt, moet er nu toch snel een kandidaat gevonden worden.

Iemand van wie ze zeker weten dat hij onmiddellijk zal toehappen als hij gevraagd wordt.

Iemand die misschien het gevoel heeft dat hij nooit echt mee mocht doen, iemand die misschien al jaren uitkijkt naar genoegdoening, die zoekt naar erkenning.

‘Laten we dan de doornstruik vragen.’

En de doornstruik, hij voelt aan zijn stekels dat de heren bomen met een probleem zitten.

Koning worden, ik?, vraagt hij quasi geïnteresseerd.

O, ik ken mijn verantwoordelijkheid, de eer van het volk, van het land, blablabla...

‘Als het moet, kom dan maar hier, schuilen in mijn schaduw, zo spreekt hij de bomen plechtig toe.

Het doet denken aan één van de psalmen, psalm 91.

Daar wordt gesproken over de gelovige, de rechtvaardige, die in de beschutting van de allerhoogste woont, die overnacht in de schaduw van de Eeuwige.

Schaduw staat in dat lied dus voor bescherming en veiligheid.

En het klinkt dus heel gastvrij van de doornstruik, het klinkt heel mooi – maar wie even dóórdenkt weet dat het misleidend is – want door de doornen is het echt níet goed toeven bij deze koning en struik biedt hoegenaamd geen schaduw.

En de doornstruik voegt het er zelf ook al dreigend aan toe: jullie mogen komen schuilen, maar als je je niet schikt, niet doet wat ik verlang – dan zal er van mij, doornstruik, een vuur uitgaan, dat zelfs de ceders van de Libanon – de mooiste, grootste bomen die er zijn – verteert.

Als hij met macht zal worden bekleed, dan zullen ze er ook voor moeten buigen!.

Z’n leven lang was hij, de doornstruik, overal waar mogelijk als onkruid bestreden – nu zou dan toch eindelijk zijn tijd komen!

Een grappig verhaaltje?

Ik zei al bij de inleiding: je moet het lezen in de context van die tijd.

De samenhang in Kanaän is ver te zoeken, er is geen samenhang tussen de bevolkingsgroepen.

Ieder voor zich en God voor ons allen.

Maar Abimelek, ja, hij wil de verantwoordelijkheid wel op zich nemen.

Maar zegt broertje Jotam, pas toch op met hem – deze doornstruik op het regeringspluche zal het land in de afgrond storten.

Jotam, één kwetsbare stem, laat zich horen tegen het brute geweld dat het volk te wachten staat.

Tegenover Abimelek die zichzelf verheft, die als enige heersen wil, verheft Jotam zijn stem – als ware profeet – roept hij de inwoners van Sichem op om toch te luisteren, naar de woorden die hij namens God spreekt.

Eeuwen later zal Johannes in diezelfde traditie staan – als voorbode van het kind van Bethlehem de mensen oproepen om op te letten en het goede te kiezen en te doen.

We hebben de afloop van verhaal van Jotam en Abimelek niet gelezen, maar later zal blijken dat Jotam gelijk heeft, en dat zijn fabel waarheid zal worden.

De man die dankzij onoplettendheid van het volk in er in slaagt de troon te bestijgen, heeft niets goeds in de zin en zal een ramp zijn voor het land.

Abimelek zal het land onderdompelen in ellende.

Een treurig einde.

Een einde dat dichtbij komt wanneer je het verhaal de taal van onze tijd laat spreken.

Je kunt allemaal je eigen associaties hebben bij deze fabel.

En namen invullen bij de bomen, bij de doornstruik – namen van leiders, waar ook ter wereld, vroeger en nu, die hun macht misbruiken.

Maar méér dan dát wil de fabel ons denk ik waarschuwen voor het misverstand dat je de zorg voor de meerwaarde van het leven – liefde, geloof, gerechtigheid, verwondering – dat je de zorg daarvoor aan enkelingen mag overlaten.

We kunnen betrokkenheid en zorg niet afschuiven op anderen, ‘doe jij het maar’.

Het bewaren van de kwaliteit van het leven en het samen-leven, is een verantwoordelijkheid van iedereen.

De ware koning, de mens naar Gods hart, ziet dat en doet dat.

Het verhaal van vorige week, over Deborah en Barak leerde ons dat de ware koning moed en lef moet hebben.

Vandaag voegen we daar verantwoordelijkheid en trouwen toe.

Dat levert goede vruchten op – vandaar ook de groene kleur in de schikking: de kleur van hoop en groei.

Opdat de doornstruik geen kans krijgt.

Amen.